

BİBLİOQRAFİK MƏHSULUN REPERTUARININ YARADILMASI SAHƏSİNDƏ İLK TƏŞƏBBÜS

*İsmayilov N.İ. Azərbaycan bibliografiyasının bibliografiyası:
(bibliografik vəsaitlərin göstəricisi) – B.: Mütərcim, 2003.-112 s.*

Azərbaycanda bibliografiyaşünaslıq elminin görkəmli nümayəndəsi, professor Z.H. Əliyevin qeyd etdiyi kimi, sənədlər və informasiya tələbatçıları arasında bəşəriyyətin topladığı möhtəşəm sənəd yığımından daha mütərəqqi və səmərəli istifadə olunmasına təsir göstərən vasitələrdən biri də bibliografiyadır (2, s.19). Elmin, texnikanın, mədəniyyətin daha da inkişafı bibliografik fəaliyyətin də qarşısında yeni-yeni vəzifələr qoyur. Bibliografik fəaliyyətin nəticəsi isə bibliografik informasiyadır.

Professor Z.H.Əliyevin «Ümumi bibliografiyaşünaslıq» dərs vəsaitində (3) bibliografiyanın ictimai istiqamətinə görə təsnifləşdirilməsi verilmişdir. Məlum olmuşdur ki, bibliografik vəsaitlərin vasitəsilə bibliografiyanın növ təsnifatı məsələsi yeni metodologiya ilə həll olunur:

Bibliografik informasiyanın axtarış və kommunikasiya funksiyalarını eyni dərəcədə həyata keçirən formal xarakterə malik ümumi bibliografiya;

Müəyyən xidmət sahəsinə, konkret məqsəd və oxucu istiqamətinə malik olan xüsusi bibliografiya;

Funksional məqsəd və xronoloji əlamətinə görə cari, retrospektiv və perspektiv bibliografiya;

Bibliografiyalaşdırmanın bilavasitə obyektı olan sənədlərin forma və məzmunu ilə əlaqədar olan universal və sahəvi bibliografiya;

Elmin, xalq təsərrüfatının və mədəniyyətin ən müxtəlif sahələrindən kompleks informasiya tələb edən və bəzən də problem-mövzu bibliografiyası adlandırılan kompleks bibliografiya;

Məzmun-ərazi, yeni məzmun forma əlaməti əsas götürülən diyarşünaslıq və ölkəşünaslıq bibliografiyası;

Bibliografiyanın bir xüsusi növü də var ki, ona «bibliografiyanın bibliografiyası» adı verilir (3, s.106).

Professor Z.H.Əliyevin qeyd etdiyi kimi, bibliografiya sənəd-tələbatçı sistemində əlaqələndirici həlqə (vasitəçi) rolunu oynayır. Lakin bibliografik informasiya mənbələri, yəni bibliografik vəsaitlər xeyli artdığına görə onların da axtarışı çətinləşir və deməli, tələbatçıların sənədləşdirilmiş bibliografik informasiya mənbələri üzrə istiqamətləndirilmələrinə ehtiyac yaranır. «Sənəd-tələbatçı» sistemi mühitində bibliografik məhsulun müxtəlifliyi və həcmcə artması ilə əlaqədar olaraq «Bibliografik informasiya-tələbatçı» («Bİ-T») deyilən yeni xüsusi bir sistem yaranır və bu sistemdə sənəd-tələbatçı sisteminə məxsus olan ziddiyyətlər kiçik miqyasda, müəyyən incəliklə təkrar olunur. İndi artıq «Bİ-T» sistemində axtarış, kommunikasiya və qiymətləndirmə funksiyalarını həyata keçirən xüsusi vasitəçiyə ehtiyac əmələ gəlir və bu sistemdə tələbatçılar əvvəlkilərdən ibarət olaraq qalır, ilkin sənədləri (bibliografiyalaşdırmanın bilavasitə obyektini) isə ikinci, yəni bibliografik sənədlər əvəz edir. Deməli, bibliografiyanın bibliografiyası «vasitəçinin vasitəçisi» mənasını verir. Bibliografik vasitələr haqqında bibliografik informasiyanın həcmcə mürəkkəbləşməsi onun gələcəkdə hətta üçüncü və dördüncü pillələrinin meydana gəlməsinə səbəb olublar. Bunun dünya miqyasında yaranması ehtimalı daha çoxdur (3, s.107).

Bibliografik vəsaitlər haqqında bibliografik informasiya verən Azərbaycan bibliografiyasının bibliografiyası (bibliografik vəsaitlərin göstəricisi) adlı vəsait də bu ehtiyacdən yaranmışdır. Pedaqoji elmlər namizədi, dosent Nadir İsmayılovun müəllifi olduğu bu kitabın elmi redaktoru Azərbaycan Respublikasının əməkdar mədəniyyət işçisi, professor Z.H.Əliyev, rəyçiləri, pedaqoji elmlər namizədi dosent Ə.T.Xələfov, pedaqoji elmlər namizədi, dosent R.Ə.Kazımovdur. Vəsaitin məlumat metodik aparatından məlum olur ki, bu bibliografik informasiya mənbəyində ilk dəfə olaraq Azərbaycan Respublikasında meydana gələn əsas bibliografik vəsaitlər əhatə edilmişdir. Vəsaitdə bir əsrdən artıq dövrdə çap edilən mənbələr (Azərbaycan və rus dillərində) sahələr üzrə verilmişdir. Azərbaycan bibliografik ehtiyatının əsas hissəsini əhatə edən bu mənbə yalnız kitab formalı mənbələri özündə əks etdirir və kitabxanaçı-bibliograflar, informasiya işçiləri, ali və orta ixtisas kitabxanaçılıq məktəblərinin müəllim və tələbələri, o cümlədən geniş oxucu auditoriyası üçün nəzərdə tutulmuşdur (5).

«Tərtibçidən» başlıqlı yazıda qeyd olunur ki, Azərbaycanda bibliografik informasiya mənbələrinin yaradılması və istifadəsi zəngin və

mürəkkəb inkişaf yolu keçmişdir. XX əsrin ikinci yarısından etibarən bu sahədə mühüm nailiyyətlər əldə edilmiş, milli mədəniyyətimizin bir sahəsi kimi bibliografik fəaliyyət, onun nəticəsi olan bibliografik ehtiyat bir sistem kimi formalaşmışdır. Bibliografik informasiya mənbələri formasına görə tarixi təkamül prosesindən keçmiş, Azərbaycan cəmiyyətinin informasiya tələbatının ödənilməsinin müstəqil atributlarından birinə çevrilmişdir (5, s. 3). Bibliografik mənbələrin artması onlardan müasir informasiya-axtarış vasitələrində istifadə olunması problemi bu mənəvi sərvətin özünün bibliografik baxımdan məlumat kitabının yaradılmasını zəruri etmişdir.

Ölkəmizdə ənənəvi bibliografik fəaliyyətin nəticəsi olan mənbələri əhatə edən məlumat kitabı Azərbaycan bibliografik məhsulun repertuarının yaradılması sahəsində ilk təşəbbüsdür. Bibliografik vəsaitlərin göstəricisi kimi onun quruluşunda kompleks əlamətlər: müasir bibliografik məlumat sisteminin, Azərbaycan iqtisadiyyatının, elminin, texnikasının və infrastrukturunun modeli, real bibliografik informasiya tələbatı, onun məzmunu və quruluşu nəzərə alınmışdır. Belə ki, Azərbaycan dilində «Ümumi bibliografik məlumat», «Xüsusi bibliografik» mənbələr verilmişdir. Xüsusi bibliografik mənbələr 10 yarım bölmədə: İctimai elmlər bütövlükdə; Təbiət elmləri bütövlükdə; Texnika; Kənd təsərrüfatı, Tibb, səhiyyə; Təhsil, pedaqoji elmlər; Mədəniyyət və incəsənət; Kitabxana işi və bibliografik fəaliyyət; Nəşriyyat və kitab ticarətinin bibliografiyası; Filoloji elmlər.

Analitik bibliografik mənbələr ayrıca verilmişdir. Ümumiyyətlə, bibliografik məlumat kitabının əsas mətni təxminən 130 illik bir dövr ərzində ölkəmizdə bibliografik fəaliyyətin ən mühüm nailiyyətlərini əks etdirir. Vəsaitdən çoxcəhətli axtarış məqsədilə səmərəli istifadə etmək, bibliografik fəaliyyətin kəmiyyət etibarını və təkamülü prosesini izləmək və ayrı-ayrı informasiya mərkəzlərinin bu sahədə əldə etdiyi nailiyyətləri konkret olaraq ümumiləşdirmək məqsədilə «Xronoloji göstərici», «Bibliografik vəsaitləri tərtib edən, nəşr edən idarə, müəssisə və fərdi şəxslərin göstəricisi», «Fərdi müəlliflər və müxtəlif təşkilatlar», «Azərbaycan Respublikasının bibliografik resursları statistik rəqəmlərdə» sərəlvhəli yardımçı aparat vəsaitin dəyərini artırır və axtarış imkanlarına istiqamət verir.

Azərbaycanın görkəmli kitabxanaşünas alimi, professor A.A.Xələfov qeyd edir ki, müstəqillik şəraitində dövlətimiz və xalqımız, alimlərimiz, ziyalılarımız, bütün qəbildən olan mütəxəssislərimiz qarşısında ən mühüm vəzifə müasir Azərbaycan cəmiyyətini informasiyalaşdırmaqdır. Cəmiyyətdə informasiyalaşdırma prosesi nə qədər tez, nə

qədər sürətlə getsə, dövlətimiz və xalqımız dünya dövlətləri və xalqları içərisində bir o qədər geniş inkişaf edər, qabaqcıl dünya sivilizasiyasına qovuşar (4).

Dosent N.İ.İsmayılov yazır: "Müasir dövr Azərbaycan cəmiyyətinin informasiya tələbatının genişlənməsi, onun ödənilməsi üsullarının mürəkkəbləşməsi ilə səciyyələnir. Bu da informasiya təminatı sisteminin köklü şəkildə yenidən qurulmasını tələb edir. Problemin həlli yollarından biri də informasiya ehtiyatlarının tərkib hissəsi olan biblioqrafik sərəvətin formalaşması və ona təsir edən amilləri, onun quruluşunu, biblioqrafik informasiya tələbatının ödənilməsi səviyyəsini, biblioqrafik ehtiyatlardan səmərəli istifadə yollarını tədqiq etməkdən ibarətdir" (6, s. 227).

Müasir mərhələdə müstəqil Azərbaycanda biblioqrafiaşınaslıq sahəsində əsas vəzifələrdən biri biblioqrafik fəaliyyətdə əsil demokratik, milli, dünyəvi və çağdaş ənənələrə əsaslanan prinsipləri milli və ümumbəşər zəmində informasiya xidmətinə nail olmaq və istifadə səmərəliliyinin artırılması yollarını müəyyənləşdirməkdən ibarətdir.

Prezident Heydər Əliyev demişdir: «Həyatımız dəyişir, hər bir şey dəyişir. Biz bu dəyişikliklər prosesinin içindəyik. Keçmişdə nəşriyyat işi dövlətin əlində idi, onun tərəfindən maliyyələşdirilirdi və bunun sayəsində Azərbaycanda həmin sahə çox genişlənməmişdi. İndi, dövlətin imkanları məhdudlaşdığı, sərbəst iqtisadiyyat, bazar iqtisadiyyatı yolu ilə getdiyimiz bir vaxtda, özəl bölməyə geniş imkanlar yaratmağa çalışdığımız və Azərbaycanda, kiçik də olsa özəl bölmənin meydana çıxdığı bir vaxtda biz onun bütün imkanlarını nəşriyyat işinin canlandırılmasına, inkişaf etdirilməsinə, xüsusən kitab nəşrinin genişləndirilməsinə cəlb etməli, yönəltməliyik» (1, s. 475).

Bunun üçün də informasiya texnologiyası, bütövlükdə informasiya işini avtomatlaşdırmaq, kompüterləşdirmək, yüksək texnologiyaya malik informasiya mərkəzləri yaratmaq buna nail olmaq mümkündür.

ƏDƏBİYYAT

1. Əliyev H.Ə. Müstəqillimiz əbədidir: 10 cildə. C.4.-B.: Azər-nəşr, 1997.- S. 475.

2. Əliyev Z.H. Biblioqrafik informasiya və onun elmi mahiyyəti // Kitabxanaşınaslıq və biblioqrafiya: Elmi-nəzəri və təcrübi jurnal.-B.: Bakı Universiteti Nəşriyyatı, 1998.-№ 2.-S.19.

3. Əliyev Z.H. Ümumi biblioqrafiaşınaslıq: Dərs vəsaiti.-B.: Bakı Universiteti Nəşriyyatı, 2001.-145 s.

4. Xələfov A.A. İnformasiyalaşdırılmış cəmiyyətin xüsusiyyətləri və problemləri // Respublika.-2002.-17 aprel.

5. İsmayılov N.İ. Azərbaycan biblioqrafiyasının biblioqrafiyası: (biblioqrafik vəsaitlərin göstəricisi). -B.: Mütərcim, 2003.- 112 s.

6. İsmayılov N.İ. Azərbaycanın kitabxana-biblioqrafiya ehtiyatı və onun səmərəli istifadə problemləri // Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin 80 illiyinə həsr olunmuş Elmi Konfransın materialları (27-29 may) h. 2. Humanitar və sosial-siyasi elmlər ser. - B.: BDU, 1998.-S. 227.

Солмаз Садыгова

ПЕРВАЯ ИНИЦИАТИВА В ОБЛАСТИ СОЗДАНИЯ РЕПЕРТУАРА АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ БИБЛИОГРАФИЧЕСКОЙ ПРОДУКЦИИ

РЕЗЮМЕ

В статье говорится о значении пособия именной как «Библиография Азербайджанской библиография» (указатель библиографических пособий) который дает информацию о библиографических указателей.